

BARNA GÁBOR KÖSZÖNTÉSE

A társadalom, a vallás, a kultúra kutatója számára a kerek évfordulók, az ünnepi megemlékezések önmagukban is a vizsgálat tárgyai lehetnek. Az etnográfus, a folklorista számára megadatott, hogy szakmai érdeklődéssel forduljon az ilyen jelenségekhez, ezáltal pedig kettős minőségben élhesse meg azokat: egyrészt, mint személyét közvetlenül érintő, valamilyen fokon átélhető eseményeket, másrészt pedig úgy is, mint kutatható, vizsgálható megnyilvánulásokat. A 60. születésnap szép családi ünnep, amelyről nem szokás megfeledkezni. A humán tudományok művelői számára ez a dátum szinte életfordulónak számít. Az ide tartozó diszciplínák művelői ekkorra már kialakult, értékelhető életművet hozhatnak létre, amelyre visszatekintve azonban nem az emlékezés, hanem a további utak, feladatok kijelölésének érkezik el az ideje. A kortársak, pályatársak köszöntésének tükrében sokféle irányból kapnak megvilágítást az addig megtett út állomásai és kitérői, az elért eredmények. Ugyanakkor kirajzolódik a lehetséges jövő képe: elvégzendő feladatok, követendő kutatási irányok, megírandó témák, könyvek sora jelenik meg az ünnepektől és az ünneplők előtt. A köszöntő számára pedig egyfajta kegyelmi állapotot jelent a jubileumi megemlékezés, hiszen mentesül az életmű szakmai értékelésének terheitől és felelősségétől. A tudományos fokozatszerzések, a doktori, akadémiai doktori, habilitációs vélemények unalmas, sablonos frázisai itt nem elvárások, inkább kerülendők. Ezzel szemben lehetséges, sőt, kötelező a személyes véleményalkotás, az alkotói életműhöz és az alkotó személyéhez való közvetlen és szabad, emberi, baráti viszonyulás. Különösen széles lehetőséget kínál erre a 60. életévét most betöltő Ünnepektől, Barna Gábor sokoldalú életműve, amely számos szakterület művelői számára nyújt kapcsolódási pontokat és idéz fel személyes emlékeket is az elmúlt évtizedek közös kutatásaiból, konferenciáiból, tudományos rendezvényeiből és vállalkozásaiból.

Pályájának meghatározó élménye a szülőföld, a szülőváros, Kunszentmárton, ahol iskolai tanulmányait végezte, és annak környezete, Jász-Nagykun-Szolnok megye, amelynek múzeuma első munkahelyét jelentette. Ezen a tájon alakult ki vonzódása, erős kötődése a hagyományos kultúra, a vallás értékei iránt. A tudomány világa a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen (ma Debreceni Egyetem) végzett tanulmányai során tárult fel előtte, ahonnan a tanszék első professzora, Gunda Béla által kialakított „debreceni néprajzi iskola” örökségét vitte magával életének további útja során. Történelem-latin szakos tanári és etnográfusi diplomáját 1973-ban szerezte. Doktori értekezését a Hortobágy vidékének hiedelemvilágáról és népszokásairól írta (1974), amely néhány évvel később önálló kötetként is megjelent, és amely azóta is a térség alapvető folklór monográfiája. A folklorisztika iránti érdeklődése az azóta eltelt évtizedek során is munkásságának egyik fő irányát jelenti. A kutatói életpálya valamennyi lépcsőfokát végigjárta, 1989-ben kandidált a búcsújárás néprajzáról írott munkájával, 1998-ban habilitált az ELTE folklór doktori programjának keretében a vallásos társulatok néprajzának témakörében. Akadémiai doktori értekezésének megvédésére 2007-ben került sor, disszertációját a vallásos csoportszerveződés és az egyéni szerepek néprajzáról írta.

Pályájának fontosabb állomásai: könyvek, városok, munkahelyek. A szolnoki Damjanich Múzeumnál töltött évet követően több mint egy évtizeden át volt az MTA

debreceni, a KLTE Néprajzi Tanszéke mellett működő kutatócsoportjának munkatársa. Másfél évtizeden át az MTA Néprajzi Kutatóintézetének főmunkatársa volt, ami egyúttal új lakóhelyet jelentett számára, azóta családjával Budapesten él. 1993-tól kapott docensi kinevezést a szegedi József Attila Tudományegyetem Néprajz Tanszéke-re (mai nevén: Szegedi Tudományegyetem BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék), amelynek 2002 óta vezetője, és amelynek jelenleg is professzora. Erre a Kunszentmártontól Debrecenen, Budapesten át Szegedig tartó pályáivra fűződnek fel mindazok a vállalt feladatok, eredmények, emberi és szakmai kapcsolatok, amelyek határai ezen a körön messze túlmutatnak, túl a mai Magyarország, túl a Kárpát-medence, Közép-Európa területén. Barna Gábor, a tudós, az etnográfus úgy tud magyar lenni, hogy közben európai a szó legjobb értelmében. Ugyanaz a kutatás tárgya iránti alázat, a fáradhatatlan alaposág és igényesség tükröződik a legkisebb lokális anyagközlésében, mint ami könyveinek, monográfiáinak felfogását, szellemiségét jellemzi.

Sokoldalú, szűkebb szakmáján túlmutató érdeklődésű kutatót köszönhetünk személyében. A tudomány művelésén túl jól hasznosul ez a széles látókör egyetemi oktatói munkásságában és a szakmai szervezetekben betöltött tisztségeiben is. A leginkább otthonosan pályája kezdetétől fogva a folklorisztika és a vallási néprajz területén mozog. Már első önálló kötete is a néphit és a népszokások témakörében íródott, az 1980-as évektől pedig kutatásainak középpontjába egyre inkább a népi vallásosság került. Magyarországon és Európában a vallási néprajzi kutatások vezető személyiségei közé tartozik. Kiváló egyházi kapcsolatai, amelyek belső indítatásból gazdagodtak, a forrásanyag feltárásában is sokat jelentettek. Példaképeink, nagy elődjének Bálint Sándort, a néprajz szegedi professzorát tekintette, akinek halála után teljessé tette annak idején tervezett, de megírni már nem tudott búcsújárásról szóló monográfiáját.

Egy ilyen sokszínű pályarajz számbavétele, könyvek tucatjainak, tanulmányok és egyéb írások százainak áttekintése során nem könnyű feladat a súlypontok kijelölése. A folklór és a vallási néprajz számos ágában, mindenekelőtt a szokásfolklór, a hiedelem-kutatás, a mentalitás, az identitás és más témakörök területén jelentek meg fontos, maig is sokat idézett írásai. Szubjektivitástól nem mentesen, de a tényektől azért mégsem elrugaszkodva megállapítható, hogy eddigi tudományos munkássága elsősorban a szakrális néprajzban, azon belül is két nagy területen ért el nemzetközi szinten is kiemelkedő eredményt: az egyik a búcsújárás kutatása, a másik a vallásos csoportok szerveződésének feltárása. Mindkét területről nagyszámú tanulmányt, önálló és szerkesztett köteteket publikált, és mindkét nagy témakör szintézisét monográfia formájában készítette el.

A búcsújárással az 1980-as években kezdett behatóan foglalkozni. E sorok írója jól emlékszik arra az esetre, amikor – a rendszerváltás előtti években – egy Kunszentmártonban tartott vallási tárgyú előadása kapcsán még az akkori rendőrség figyelmét is felkeltette. Hosszú éveken át a terepen végzett munkája eredményeként olyan hatalmas anyagot gyűjtött össze, amely mennyiségében és minőségében is jóval meghaladja a Bálint Sándor-hagyatékából rendelkezésre álló forrásokat. A közös név alatt megjelentetett monográfia túlnyomó része Barna Gábor kutatásaira épül, és a témakör maig legteljesebb, nemzetközi kitekintéssel készült szintézise.

A vallásos csoportszerveződésről írott monográfiája méltó összefoglalása több évtizedes, a témában végzett kutatásainak, a hazai és a nemzetközi tudományosság ide vonatkozó eddigi eredményeinek. A feldolgozás szakmai igényessége mellett külön értéke a munkának a benne található jelentős néprajzi anyag, amely Barna Gábor saját, terepen végzett kutatásainak eredménye. Ez a szintézis volt 2006-ban benyújtott akadémiai doktori értekezése, amelyet a következő év tavaszán védett meg.

A tudományos eredmények kapcsán nem hagyható említés nélkül, hogy ma Magyarországon aligha akad diszciplínánknak olyan művelője, aki Barna Gáborénál nagyobb tereptapasztalatokkal büszkélkedhet. A büszkeség ezen a téren az ő számára aligha merül fel, hiszen a terepen végzett munka az ő néprajzról alkotott felfogásának alapját jelenti. Sokan ezt az irányultságot a debreceni iskola örökségének tekintik, de nála jobban senki sem képviseli ezt az örökséget. A kutatáshoz való ilyen hozzáállás a nagy előd, Bálint Sándor szakmai mentalitására is jellemző volt. Nem túlzás azt állítani, hogy amit ma a Kárpát-medencében a vallásos közösségekről tudunk, azt jelentős mértékben Barna Gábor terepkutatásai alapján ismerjük. A Kiskunság, a Tiszazug, a Hortobágy, Zemplén, Gömör, Abaúj, a Hernád-völgye, az Ung-vidék, a mai Szlovákia néprajzi tájai, a Bánság mellett kevés olyan területe van a Kárpát-medencének, ahol hosszabb-rövidebb gyűjtőutat ne tett volna. Már csak a búcsújárás kapcsán is többször bejárta ezt a nagyrégiót, de egyéb munkák, atlasz-gyűjtések, falu- és városmonográfiák, közös kutatások mind a terepen végzett munkára szólították, amelynek eredményei azután tudományos munkásságának részévé váltak.

A közel négy évtizedes kutatói életút jelentős teljesítményei közé tartozik Barna Gábor szerkesztői, kiadói tevékenysége. Amellett, hogy immár hosszú idő óta szerkeszti a magyar néprajztudomány vezető idegen nyelven megjelenő folyóiratát, az *Acta Ethnographicát*, tanszéki évkönyveket, kiadványsorozatokat indított útjára és szerkeszt a mai napig. Az ő munkájának köszönhető a *Devotio Hungarorum* vallási néprajzi forráskiadvány elindítása, amely több mint másfél évtized óta folyamatosan jelenik meg, a *Szegedi Vallási Néprajzi Könyvtár* köteteinek szerkesztése, amely több mint egy évtizedes múltra tekint vissza. Szerkesztői munkája mellett hazai és nemzetközi konferenciákat szervez, amelyek közül talán legfontosabbak a kétévente ősszel megrendezett vallási néprajzi konferenciák. Mind szerkesztői, mind szervezői, mind tudományos munkája révén jól érvényesülnek nemzetközi kapcsolatai, amelyek egész Európára, és a kontinens határain túlra is kiterjednek. Több magyarországi és nemzetközi tudományos szervezet tagja, szervezője, tisztségviselője. Ezek számbavétele nem férhet egy ünnepi köszöntés keretei közé, említése nélkül viszont a méltatás hiányérzetet kelthetne.

Barna Gábor, az etnográfus, a folklorista eddigi pályájának kiemelkedő eredménye az a tanári munka, amit a szegedi egyetemen a néprajzi tanszéken és a néprajz szak újjászervezése terén az elmúlt évtizedek során végzett. Akadémiai kutatóként az 1970-es és 80-as években korábban tanított a debreceni néprajzi tanszéken, ahol e sorok írója is látogatta óráit, hasznosíthatta terepkutatási tapasztalatait. A későbbiek során több éven át tanított Miskolcon is. Tanári egyénisége igazi kibontakozásának színtere azonban Szeged, az az egyetemi tanszék, amelynek jelenleg is tanszékvezető professzora. A szegedi néprajzi képzés minden szintjén meghatározó szerepet játszott. Bálint Sándor örökségét nem csupán a vallási néprajz területén viszi tovább, hanem ki is szélesíti, a mai követelményekhez igazítja azt. Tanszékén olyan széles nemzetközi

kapcsolatrendszert épített ki, amelyet kevés hasonló egység mondhat el magáról. Nemzetközi diákszemináriumokat szervez, hallgatói számára külföldi cserekapcsolatokat működtet. Ünnepi köszöntésében képviseltetik magukat jelenlegi és volt diákjai, akik közül többen végzésük óta már doktori fokozatot is szereztek. Az igazi tanár számára, azt hiszem, ez a legnagyobb örömök egyike.

A kutatói és tanári pályán számos elismerés érheti az embert a pályatársak, a tanítványok, szakmai testületek részéről. A munkával töltött évtizedekkel óhatatlanul együtt jár, hogy időről időre testületek, intézmények is elismerésüket fejezik ki. Amíg az előbbieket személyesen, szóban, levélben, bírálatok, hivatkozások formájában teszik, az utóbbiak tisztségeket, megbízásokat, tiszteleti tagságokat, díjakat, érmekeket adnak. Az elmúlt évtizedekben Barna Gábornak ezekből is jutott bőven. Hazai és külföldi társaságok választották fontos tisztségekbe, vezető pozíciókba, tiszteleti vagy levelező tagjukká, amelyek közül most elegendő a Finn Irodalmi Társaságra, a Szent István Akadémiára, az Österreichische Gesellschaft für Volkskunde levelező tagságára, vagy a SIEF-ben betöltött tisztségeire utalni. 2008-ban külső tagjává választotta az 1838-ban alapított finn Societas Scientiarum Fennica, amelyben így Magyarországnak ő az egyetlen képviselője.

Az igazi elismerés azonban talán mégis személyesebb jellegű. A kollégák, a barátok és tanítványok kézszorítása, gratuláló sorai, ünneplő közössége jelzi, hogy érdemes volt, és erőt is ad az előttünk álló évtizedekre.

Hiszen a 60. évforduló nem lezárt életművet jelent. Annyi még a tennivaló, a megírásra, szerkesztésre váró könyv, a diploma vagy a doktori védés előtt álló tanítvány. Kell hozzá a szakmai elismerés, a baráti szó, a biztatás, a jó egészség, és kell a szerető családi háttér, akiknek jelenlétéből, szeretetéből erőt lehet meríteni az elvégzendő feladatokhoz. És kell hozzá az Isten áldása is.

A kötet szerzői, és azok a kollégák, akik tiszteletüket, megbecsülésüket más módon fejezik ki, boldog ünnepet, számos, jó egészségben töltendő évtizedet, új feladatokat, töretlen munkakedvet, jó munkatársakat és tanítványokat kívánnak az Ünnepeletnek. Kívánnak még sok örömet a magánéletben, a családban, a gyermekek, az unokák körében, Isten segítő áldásával.

BARTHA ELEK